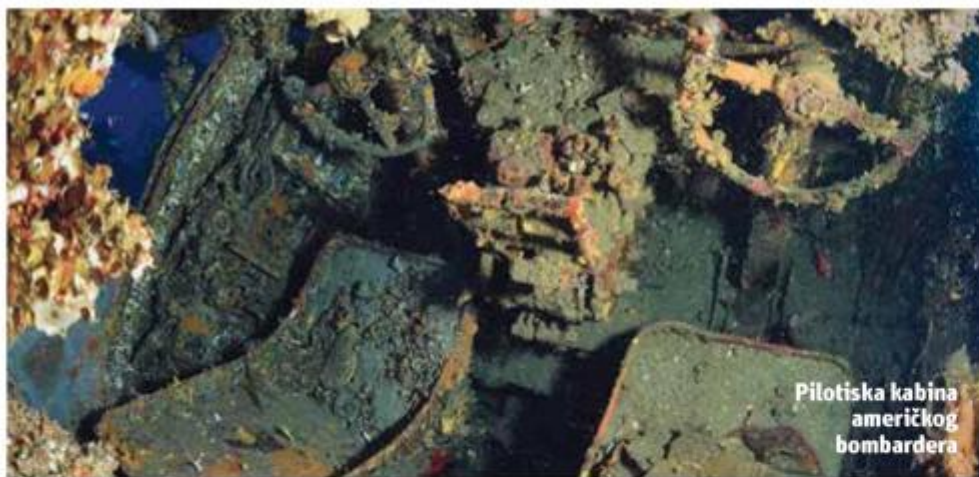


DANIJEL FRKA, VRSNI RONILAC I STRASTVENI FOTOGRAF, ISKUSNI JE 'LOVAC' NA OLUPINE POD MOREM



Pilotiska kabina američkog bombardera

Teški bombarder B-24 Liberator s nadimkom 'Tulsamerican' također je pronađen u viškom akvatoriju



ZARON U POVIJEST

Na dnu kod Visa leže eskadrile i flote

PODMORSKA 'EKSHUMACIJA'

U akvatoriju Visa punih 77 godina bila je grobnica 25-godišnjeg Ernesta Vieanneaua, američkog pilota iz Drugoga svjetskog rata, koji je život izgubio 6. studenoga 1944. kada se srušio bombarder B-17. Njegovi će posmrtni ostaci za mjesec dana biti pokopani u rodnome Millinocketu

'Leteća tvrđava' B-17 mirno je desetljećima ležala na dubini od 71 metra kod viškog Rukavca

PIŠE SILVANA UZINIĆ
 SNIMILI CROPIX
 I DANIJEL FRKA

Za mjesec dana Ernest Vieanneau, američki pilot iz Drugoga svjetskog rata čiji posmrtni ostaci su ležali u podmorju kod viškog Rukavca, bit će uz vojne počasti pokopan u rodnome Millinocketu.

Drugi poručnik, tada 25-godišnji Ernest živio je izgubio 6. studenoga 1944. godine kada je bombarder B-17 pogoden iznad Maribora. Vjeruje se da su ga ostali članovi posade sklonili iza pilotske kabine kako bi ga zaštitili prilikom prisilnog slijetanja aviona u viški akvatorij s obzirom na to da je otočni aerodrom bio zauzet. Oni su preživjeli, ali poginulog druga nisu uspjeli izvući i tako je njegova



Oštećeni B-24 iznad mora

grobница ostala na dnu mora kod Visa punih 77 godina. Olupina aviona pronađena je 2017. godine, a u njegovu pronalasku te identifikaciji i rekonstrukciji događaja pomogao je **Danijel Frka**, naš izvanredni poznavatelj olupina pod morem, autor nekoliko knjiga i dokumentaraca, te ga ovim povodom spominju i u američkim medijima.

Frka je diplomirani inženjer prometa, a ronjenjem se bavi od 1975. godine od kada je član Ronilačkoga kluba "Adria" iz Kraljevice. On je i strastveni podvodni fotograf pa su njegovi radovi više puta nagrađivani na svjetskim smotrama, a ujedno je i vanjski suradnik i savjetnik Ministarstva kulture, odnosno Hidroarheološkog odjela, kao i Hrvatskog restau-



ratorskog zavoda. Snimio je i dokumentarac o bombarderu B-17 te o olupini talijanskog admiralskog broda "Re d'Italia" kod Visa. Jedna od najpoznatijih ekspedicija u kojima je sudjelovao je istraživanje olupine austrougarskog bojnog broda "Szent Istvan" potopljenog 1918. godine kod otoka Premude. Sarheologom **Jasenom Mešićem** potpisuje knjige "Tajne

Jadrana" i "Blago Jadrana", koje su pravi vodiči za ronioce po olupinama Jadrana. Danijel surađuje i s prestižnim časopisima "Diver" i "Scale Models", s njemačkim "Tauchena", talijanskim "Storia Militarea". Premda mu je 66 godina još uvijek s veseljem napušta dnevnu frku te se spušta u tišinu podmorja. **Ispričajte nam kako ste po-**

mogli pri identifikaciji američkog vojnika Ernesta Vieanneaua pronađenog u olupini bombardera B-17G kod Rukavca na Visu. To nije prvi avion iz Drugoga svjetskog rata čija olupina je

Evidencijski broj / Article ID: 19754752
 Vrsta novine / Frequency: Dnevna
 Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
 Rubrika / Section:

pronađena u podmorju kod Visa. Tvrdite da ih ima više od trideset.

- Osobno se već dugi niz godina bavim istraživanjem naše zrakoplovne povijesti u vrijeme I. i 2. svjetskog rata, a posebno me je zanimala uloga otoka Visa na kojemu su 1944. godine Saveznici sagradili pomoćni aerodrom. Na Vis sam došao još od 1995. godine te sam sa domaćim roniocima zajednički istraživao olupine brodova od kojih se tada nekima još nije znalo niti ime, ali nailazili smo i na dijelove američkih aviona koje su ribarske kočice dotegle iz dubina oko Visa. Onda su zaredala i otkrića cijelih olupina aviona, od kojih je letaća tvrđava B-17 jedna od najpoznatijih, ali najslavniju povijest svakako je imao teški bombarder B-24 Liberator s nadimkom "Tul-samerican". Prema mojim najnovijim povijesnim istraživanjima, na širem području Jabuka-Vis-Hvar-Lastovo nalazi se u "Vis - posljednja nada (RAF Station Vis 1944-45)" koja ove jeseni izlazi iz tiska.

Pogođen iznad Maribora

Koliko dugo se zna za te olupine i na koji ste sve način vi osobno uključeni u istraživanja oko tog srednjodalmatinskog otoka?

- Za padove aviona u more oko Visa znalo se još iz vremena Drugoga svjetskog rata, a sjećanja o tome prenosila su se s koljena na koljeno. Olupinu

Najveća olupina, austro-ugarski bojni brod 'Szent Istvan', leži na 66 metara dubine osam milja zapadno od otoka Premude

američkog teškog bombardera tipa Boeing B-17G - "Letaća tvrđava" - otkrili su slovenski ronioci još 2000. godine kada im je jedan mještaniin Rukavca pokazao poziciju jer je kao dijete gledao kako sliječe na more. Neposredno poslije njihova otkrića, moj prijatelj i najbolji slovenski podvodni fotograf Borut Furlan pozvao me je da i ja zaronim s njima na tu olupinu i tako sam se u svibnju iste godine i ja spustio na potonu leteću tvrđavu. Prizor je za mene bio očaravajući i, usprkos velike dubine od 71 metra te tome što smo ronili na zrak, a ronjenje na zrak na velikim dubinama može izazvati tzv. "dušikovu narkozu" ili "pijanstvo velikih dubina", zapamtio sam svaki detalj na toj fantastičnoj olupini.

- Moje skice kao i podvodne fotografije koje sam snimio tijekom toga urona poslao sam prijateljima povjesničarima u Americi ne bi li saznali serijski broj zrakoplova i imena članova posade. Oni su poslije nekoliko mjeseci javili da su pronašli podatke o zrakoplovu, da je 6. studenoga 1944. bio pogođen iznad Maribora te cijelu priču o tome kako je dospio na morsko dno, ali i da su pronašli i dva još živa člana posade - pilota i jednog od strijelaca. To je bila fantastična novost i olupina je napokon bila identificirana i objavljena kao nalaz u Hrvatski restauratorski zavod. Za nalaz se zainteresirala i Hrvatska televizija koja je o svemu odlučila napraviti dokumentarni film. - Stupio sam u vezu sa američkim zrakoplovcima, koji su se odazvali na poziv HTV-a i do-

putovali na Vis i pratili istraživanja Hrvatskog restauratorskog zavoda. Tom prilikom su ispričali da je u avionu ostalo tijelo kopilota, poručnika Ernesta Vienneau koji je poginuo od bliske eksplozije protuzrakoplovne granate iznad Maribora koja je nanijela i teška oštećenja avionu. Zbog toga su odlučili sletjeti na Viški aerodrom, ali je poletno-sletna staza bila zauzeta pa su morali sletjeti u more. Od tada smo puno puta ronili na toj olupini, a naša su precizna istraživanja stanja te olupine bila presudna da američki ronilački tim uspješno pronađe i izvadi posmrtno ostatke kopilota.

Tako je to u Finskoj...

Kod Visa, dakle, imamo čitavo podmorsko blago, koristimo li ga dovoljno u promotivne i turističke svrhe? Jeste li vi na Kvarneru po tom pitanju korak ispred nas u Dalmaciji?

- Mislim da je otok Vis jedinstven i idealna je turistička ronilačka destinacija. Ima sve što jedan ronilac može poželjeti - prirodne ljepote poput podmorskih grebena, kanjona i špilja, gorgonije, korale i jastoge, a također ima i ono što svi žele vidjeti - antičke brodolome s teretom amfora, olupine jedrenjaka s topovima, te ratne brodove, parobrode pa čak i moderne brodove. Sve to počiva na dnu Jadrana koji oplakuje obale Visa kao jedinstveni podmorski muzej, čiju vrijednost i potencijal tek treba dovoljno i na pravi način iskoristiti i prezentirati. Kvarner u usporedbi sa Visom također je bogat podmorskim nalazima, ali su te olupine raspoređene na puno širem prostoru nego što je to slučaj s otokom Visom. Mislim da ronilački centri na Kvarneru, kao i na Visu i u cijeloj Istri, obilato koriste lokacije s olupinama da bi obogatili svoju ponudu.

Hvalite odnos Finske prema arheološkim podmorskim nalazištima. Zašto?

NAŠA PRECIZNA ISTRAŽIVANJA STANJA OLUPINE TEŠKOG BOMBARDERA B-17G BILA SU PRESUDNA DA AMERIČKI RONILAČKI TIM USPJEŠNO PRONAĐE I IZVADI POSMRTNE OSTATKE KOPILOTA

UNATOČ GODINAMA

Pronađeni i osobni dokumenti

'Letaća tvrđava' B-17 jedna je od najvrjednijih olupina u Jadranu. Zbog velike dubine avion je ostao zaštićen od pljačkaša. Težak je 24.900 kilograma. U trenutku pada prevozio je

11 članova posade i 7900 kilograma bombi. Na njemu su, osim osobne opreme članova posade, poput kaciga, maski za disanje, instrumenata, nađeni čak i njihovi osobni dokumenti.

NAJOČUVANIJ

'Stella Polare'

Razarač 'Stella Polare' najbolje je očuvan ratni brod do sada pronađen u Jadranu. Leži na 65 metara pod površinom kod rta Mašnjaka u Istri. Potonuo je 1944. naletjevši na minu. Dug je 80, a širok osam metara.

NAJLJEPŠI

'Baron Gautsch'

Putnički parobrod 'Baron Gautsch' jedan je od najljepših olupina na Jadranu. Naletio je 1914. na minu između otoka Svetoga Ivana i Brijuna. Poginulo je 177 putnika. Zaštićen je kao spomenik kulture.

jasno vide njene konture kao i mnogi detalji. Naprosto možete biti sigurni da se radi o olupini, a ne o nekoj stijeni.

Zanimljiva su namjerna potapanja brodova, odnosno umjetni brodolomi u turističke svrhe, u Hrvatskoj je kao atrakcija najavljeno još 2015. godine, dokle smo odmakli? U jednom intervjuu navodite primjer Malte.

- Malta desetljećima provodi mudru politiku širenja njihove turističke ronilačke ponude, te može biti uzor ostalim pomorskim državama Sredozemlja, pa i Jadranu. Iako je podmore Malte bogato prirodnim ljepotama, kao i velikim brojem olupina brodova i zrakoplova iz vremena rata, odlučilo se da se i na drugim mjestima, gdje takvih atrakcija nema, potope stari rashodovani brodovi kao staništa za ribe i druge morske organizme, ali i kao zanimljive ronilačke atrakcije. Pokazalo se uskoro da tako potopljeni brodovi također privlače velik broj ronilaca koji rado na njima rone i fotkaju, tako da Malta danas ima najviše namjerno potopljenih brodova u Sredozemlju. Osobno jako podržavam tu ideju, kod nas ona ipak nekako prolazi usprkos zamršenoj birokraciji i hrpi odobrenja i dozvola koje treba pribaviti prije potapanja. Smatram da je to dobar primjer kako neko neatraktivno, monotono pješćano područje možemo učiniti novom ronilačkom atrakcijom koja će privući podvodne turiste i povećati prihode lokalnoj zajednici. Imamo primjer admiralskog broda Vis kod rta Kamenjak u

Istri i zrakoplov pred mjesec dana kod Marine.

Bavite se i podvodnom fotografijom, prije nekoliko godina bavili ste se fotografijama olupine američkog nosača aviona "USS Independence" potopljenog kod San Francisca. Kako to?

- Podvodnom fotografijom bavim se jako dugo, ona mi pomaže u mojim istraživanjima olupina kao i prilikom pisanja i izdavanja knjiga s tematikom olupina. Knjige "Tajne Jadrana" (2002.) i "Blago Jadrana" (2012.) koje smo napisali kolega Jasen Mesić i ja, osim podvodnih fotografija obiluju i ilustracijama olupina koje sam nacrtao kako bih čitatelju dočarao olupine kako one danas izgledaju na dnu. Naime, zbog same njihove veličine, objektivom fotoaparata ne možete obuhvatiti cijelu olupinu pa su ilustracije u boji bile moj jedini izlaz. Upravo pripremam novu knjigu o olupinama koja će se zvati "Blago Jadrana 2" koja će također sadržavati ilustracije i fotografije olupina.

U kojim morima ste ronili osim u Jadranu? Koji su novi izazovi pred vama?

- Ronio sam u Sjevernom moru, Sredozemnom moru, Crvenom moru, u Turskoj, na Mauricijusu, Filipinima, Pacifiku, Indoneziji, Kubi i u Južnoj Koreji. Svaka od navedenih odredišta ima nešto posebno i sve su na svoj način lijepe. Volio bih organizirati ekspediciju na Pacifik, tamo ima još puno lokacija s olupinama koje bih volio posjetiti i fotografirati.

Čarobni svijet

Spojili ste povijest, istraživanje, fotografiju i pisanje s užnikom ronjenja. Opisite nam taj trenutak bijega u dubinu i tišinu podmorja, za pretpostaviti je da se svaki put iznova osjećate sretno.

- Svaki zaron osjećam kao odvajanje od svijeta iznad površine gdje ostavljam sve brige i probleme. Pod vodom se osjećam kao da sam u svijetu koji doduše nije moj, ali me privremeno prihvaća i ispunjava srećom, te dijeli sa mnom svoje čari, od sitnih ribica koje se skrivaju pod kamen, šarenih puževa golača do tajanstvenih olupina koje zovu na istraživanje. Posebno me veseli i opušta podvodno fotografiranje. Uvijek sam smatrao da smo mi ronioci privilegirani da uživamo u svijetu kojega 99 posto ostalog pučanstva neće nikada vidjeti i osjetiti, pa su moje fotografije poklon svima koji iz topline doma žele barem malo zaviriti u taj čarobni svijet.



Danijel Frka



Prema mojim najnovijim povijesnim istraživanjima, na širem području Jabuka-Vis-Hvar-Lastovo nalazi se u moru više od 40 olupina savezničkih zrakoplova - otkriva nam Frka

U VIŠKOM PODMORJU MOGU SE VIDJETI ANTIČKI BRODOLOMI S TERETOM AMFORA, OLUPINE JEDRENJAKA S TOPOVIMA, TE RATNI BRODOVI, PAROBRODI PA ČAK I MODERNI BRODOVI